

PRÁVO NA SPRAVEDLIVÝ PROCES V KONTEXTU TZV. ELEKTRONIZACE JUSTICE

PETR HLUŠTÍK

Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, Katedra
společenských věd

Abstract in original language

Příspěvek se zabývá pohledem na aspekty práv na spravedlivý proces, a to stran požadavků na rychlost a efektivitu řízení před soudem při zachování garance rovného postavení účastníků. Zejména je zaměřen na projekt tzv. elektronizace justice a její dopady na řízení před soudem ve věcech civilních.

Key words in original language

Právo na spravedlivý proces, elektronizace justice, efektivita

Abstract

The article deals with aspects of the rights to fair trial, especially focused on requirements for speed and efficiency of the trial while guarantees of equality for participants are maintained. In particular, the project is focused on the electronization of the judiciary and its impact on court proceedings in civil matters.

Key words

right to a fair trial, e-Justice, Efficiency

Právo na spravedlivý proces patří bez pochyby mezi základní práva. Upření práva na spravedlivý proces je závažným deficitem především ve vztahu ke konkrétnímu nositeli práv, nicméně vypoovídá také o úrovni garance základních práv státem.

Jednou ze součástí tohoto základního práva je nade vše pochybnost rychlost procesu (řízení) před soudem. V tomto příspěvku se hodlám zaměřit na soudní řízení ve věcech civilních, tedy řízení probíhající před soudem dle zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu.

Pro přístup k soudu pro každého potenciálního účastníka řízení je podstatné, jakým způsobem a při splnění kterých náležitostí je možné činit ve vztahu k soudu úkony (podání); přiměřeně to samozřejmě platí také ve vztahu soud - účastník.

Náležitosti podání jsou pro oblast občanského soudního řízení stanoveny v ust. § 42 o.s.ř. Pokusím se tedy nejprve zaměřit na tuto oblast.

Jelikož právní úprava by měla vždy co nejlépe reflektovat "trend" doby, tedy dění ve společnosti (a není tomu jinak ani v občanském soudním řízení), bylo v dané oblasti nutné se vypořádat také s tím, že úkony ve vztahu k orgánům soudní moci je možné činit také

elektronicky. Bylo nutné zajistit možnost jednoznačné identifikace osoby, která daný procesní úkon ve vztahu k soudu učinila.

Pro procesní úkony učiněné elektronicky je nutné použít kromě shora uvedeného především zvláštní právní předpis, kterým je zákon č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů. Uvedený zákon dle platného znění upravuje

- 1) elektronické úkony státních orgánů, orgánů územních samosprávných celků, Pozemkového fondu České republiky a jiných státních fondů, zdravotních pojišťoven, Českého rozhlasu, České televize, samosprávných komor zřízených zákonem, notářů a soudních exekutorů vůči fyzickým osobám a právnickým osobám,
- 2) elektronické úkony fyzických osob a právnických osob vůči orgánům veřejné moci a elektronické úkony mezi orgány veřejné moci navzájem prostřednictvím datových schránek,
- 3) dodávání dokumentů fyzických osob, podnikajících fyzických osob a právnických osob prostřednictvím datových schránek,
- 4) informační systém datových schránek,
- 5) autorizovanou konverzi dokumentů¹.

Rád bych se nejprve blíže zaměřil na oblast ad2), a to se zaměřením na návrhy na vydání tzv. elektronických platebních rozkazů ve smyslu ust. § 174a o.s.ř.²

K elektronickému platebnímu rozkazu si hned na počátku dovolím poznámku, a sice, že slovo "elektronický" je v názvu poněkud zavádějící, protože de facto neznamena nic jiného, než že návrh na vydání platebního rozkazu je možné podat v elektronické podobě, resp. formě, a to pomocí standardizovaného formuláře vytvořeného pro tyto účely Ministerstvem spravedlnosti. Tím však celá "elektronizace" elektronického platebního rozkazu také končí, protože poté, co soud obdrží elektronickou formou podaný návrh, musí nejprve pro jeho projednání coby řádně podané žaloby ve standardizované formě tento návrh se všemi přílohami (!) převést do tištěné podoby, tedy na náklady státu vytisknout, ať už jsou přílohy jakkoli objemné (v tomto smyslu není žalobce omezen), přičemž na tyto zvýšené náklady žalobce přispěl do 31.8.2011 polovinou běžné sazby soudního poplatku a od 1.9.2011 v důsledku novely zákona č.

---

¹ Viz ust. § 1 odst. 1 zákona č. 300/2008 Sb.

² Dle tohoto ustanovení, je-li návrh podán na elektronickém formuláři podepsaném zaručeným elektronickým podpisem žalobce a nepřevyšuje-li peněžité plnění požadované žalobcem částku 1 000 000 Kč, soud může vydat na návrh žalobce elektronický platební rozkaz. Tento formulář zveřejní ministerstvo způsobem umožňujícím dálkový přístup.

549/1991 Sb., o soudních poplatcích, provedené zákonem č. 218/2011 Sb., 80% běžné sazby soudního poplatku.

Již v této fázi může v některých oblastech docházet k prvním zásahům do práva na spravedlivý proces, a to v otázce rychlosti řízení a nároků kladených na samotný návrh (žalobu).

Pokud totiž je návrh podán u soudu, který patří z hlediska tzv. "spádového území" k větším soudům, je daleko více časově a technicky náročnější, než je takový návrh vytisknut, je mu přidělena spisová značka a než se dostane k osobě oprávněné činit ve věci úkony vedoucí k rozhodnutí (typicky vyšší soudní úřednice). Může se jednat např. o dobu jednoho či dvou měsíců, což samo o sobě z hlediska rychlosti řízení nemusí vyznívat negativně, nicméně, pokud k tomuto aspektu přidáme také např. počet věcí takto "elektronicky napadlých", dostává již právo na "rychlý" spravedlivý proces na frak.

Nelze ani odhlédnout od naznačeného problému spočívajícího v nárocích na podání učiněné v elektronické podobě. I takové podání totiž, má-li být žalobou, musí splňovat náležitosti stanovené ust. § 42 o.s.ř. a § 79 o.s.ř. Mimo jiné z takového návrhu musí být především patrné, čeho se žalobce domáhá, a to tak, aby byl nárok jednoznačný a určitý. Tyto náležitosti žaloby však vyžadují také objektivní možnost splnění zákonných podmínek; v této souvislosti si dovoluji poukázat na to, že v první fázi, "po spuštění", možností podávat prostřednictvím webového rozhraní návrhy na vydání elektronických platebních rozkazů, byla možnost vylíčení skutkových okolností (rozhodných skutečností) v žalobě omezena 150 znaky. Nebylo tedy možné již při podání žaloby (návrhu na vydání elektronického platebního rozkazu) objektivně splnit bez dalšího zákonné podmínky, ačkoli návrh bylo možné podat pouze prostřednictvím státem (Ministerstvem spravedlnosti) k tomu vytvořeným formulářem. Byl-li tedy jeden z důvodů zavedení tohoto typu návrhů cíl zefektivnit a především zrychlit řízení před soudem dle o.s.ř., nutno konstatovat, že již na počátku byla k dosažení tohoto cíle vytvořena těžce překonatelná bariéra. Soud totiž, pokud nechce rezignovat na rovný přístup ke všem účastníkům a chce-li trvat na striktním splnění základních náležitostí žaloby (tedy i z hlediska projednatelnosti nároku), musí postupovat dle ust. § 43 o.s.ř. a vyzvat žalobce (po splnění poplatkové povinnosti) k odstranění vad podání. Jedná se z mého pohledu o absurdní paradox, protože jako žalobce bych předpokládal, že v případě, že lze určitý návrh podat pouze právním předpisem stanoveným způsobem a na standardizovaném formuláři, očekávám také, že takový návrh splňuje zákonné podmínky, resp. že jsou státem vytvořeným formulářem pro to minimálně vytvořeny podmínky.

S tímto typem podávání žalob se záhy spojil další problém, mající ve svém důsledku zcela zásadní (negativní) dopad na rychlost řízení, a sice, že v důsledku zpoplatnění takového návrhu pouze 50% soudního poplatku za běžnou žalobu došlo ke zcela zjevně nečekanému nárůstu ("boomu") takovýchto návrhů. Soudy tedy jsou v současné době zavaleny množstvím těchto návrhů a v důsledku toho se prodlužuje

doba řízení a vydání (elektronického) platebního rozkazu. Pro příklad, u Okresního soudu v Ostravě, jehož jsem soudcem, je v současné době evidováno cca 60.000 nevyřízených návrhů na vydání elektronického platebního rozkazu, přičemž průměrná délka řízení o vydání EPR se blíží 12 měsícům. Za tohoto stavu tedy dochází k průtahům v řízení již v době podání žaloby bez reálné možnosti jakkoli ovlivnit rychlost řízení, nehledě na to, že žalobce nebude úspěšný ani s případným návrhem na určení lhůty k provedení procesního úkonu dle ust. § 174a zákona č. 6/2002 Sb., neboť právě s ohledem na počet věcí určených konkrétnímu soudci, resp. vyššímu soudnímu úředníkovi, nelze považovat z tohoto hlediska takto vzniklé průtahy za průtahy zapříčiněné konkrétní osobou, ale jedná se o hledisko objektivní nemožnosti bez zbytečných průtahů učinit ve věci procesní úkon vedoucí k rozhodnutí.

Dovolím si v této souvislosti další poznámku - do jaké míry je možné zajistit u těchto věcí přidělených soudci stejnou míru práva na spravedlivý proces (alespoň z hlediska rychlosti), pokud má být soud nikoli jen "firmou" na výrobu odpočitatelných pohledávek, ale především garantem ochrany práv. Jestliže totiž se soud bude věnovat stejnou měrou každé věci, pak logicky věcem, které napadly později, se bude věnovat sice stejnou měrou, ale s velkým časovým odstupem. Otázkou tedy zůstává, kde jsou hranice práva na spravedlivý proces, resp., který z dílčích aspektů má přednost? Tato otázka je o to palčivější, o co formalizovanější je úprava občanského soudního řízení, vytvářející čím dál tím více fikcí a především kladoucí na účastníky daleko větší nároky. Zejména lze poukázat na úpravu o.s.ř. účinnou od 1.7.2009, která sice z hlediska cílů (posílení odpovědnosti účastníků za výsledek řízení) je jistě chvályhodná, nicméně z hlediska zvolených prostředků a nedokonalosti právní úpravy tvořící spíše překážky pro spravedlivý proces, než podmínky pro jeho naplnění.

Nelze se v tomto příspěvku v souvislosti s tématem elektronizace justice nezmínit též o fenoménu tzv. datových schránek, zakomponovaných také do zákona č. 300/2008 Sb. Je totiž otázkou, na kolik je ústavně akceptovatelné a konformní, aby bylo nařízeno fyzickým či právnickým osobám povinné zřízení elektronické schránky, přičemž prakticky jediným sledovaným cílem není komfort účastníka, ale komfort státu, tedy "mít kam a jak doručovat písemnosti". Dle mého zde došlo k výraznému překročení rámce nutnosti zajištění veřejných zájmů na úkor soukromých práv účastníka řízení, když navíc povinné zřízení datové schránky klade na účastníka také nemalé nároky finanční a nároky technické, tedy na zajištění potřebného hardwaru a softwaru. S přihlédnutím k relativně krátkému časovému prostoru pro seznámení se s novou úpravou dle mého nelze než uzavřít, že ani tento počín státu není krokem k posílení práva na spravedlivý proces, spíše naopak.

Byť lze bezesporu kvitovat snahu státu držet krok s dobou a usnadnit přístup k soudu, myslím, že na tomto místě lze použít příměr, že "méně je někdy více", tedy zajistit možnost elektronické komunikace účastníka se soudem a naopak, ale tento způsob zbytečně

nezvýhodňovat a postavit jej na roveň ostatním druhům komunikace. Je třeba si uvědomit a neustále opakovat roli soudnictví ve státě a posílit snahu zajistit co největší míru garance ochranu práv jedince.

Literature:

- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- Zákon č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů
- Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích

Contact – email

Petr.hlustik@vsb.cz